

COLOM-MONTERO, Guillem: *Quim Monzó and Contemporary Catalan Culture (1975-2018). Cultural Normalization, Postmodernism and National Politics*, Oxford: Legenda Books, 2021.

DAVID CLUSELLAS I CODINA
 Universitat Oberta de Catalunya
 dclusellas@uoc.edu

Avui dia són poques les persones que gosen qüestionar la importància de l'obra de Quim Monzó i la influència que la seva figura ha tingut —i té— en la cultura catalana. En efecte, Monzó és un dels escriptors contemporanis que gaudeix de més reconeixement, tant aquí com a l'exterior, i això és gairebé indiscutible. En aquest sentit, l'elecció de Monzó com a ploma insígnia per representar la cultura catalana al parlament inaugural de la Fira del llibre de Frankfurt del 2007, quan la literatura catalana hi va ser convidada d'honor, pot ser vista com una prova fefant de la posició que Monzó ocupa en el sistema literari català. No obstant això, Monzó no sempre ha gaudit d'aquest reconeixement. La seva carrera s'ha forjat al llarg dels anys i en camps ben diversos, transitant de la perifèria al centre, dels marges al nucli, de la contracultura al rovell del cànon. La trajectòria de Quim Monzó és, per tant, del tot insòlita: pocs autors aconsegueixen fer aquest recorregut i, menys encara, completar-lo en vida.

La monografia escrita per Guillem Colom-Montero, professor d'Estudis Hispànics a la Universitat de Glasgow, parteix precisament d'aquesta percepció. L'investigador mallorquí dibuixa Monzó en la seva completesa al llarg d'un espectre temporal que abraça el període comprès entre el 1975 i el 2018. Són més de quaranta anys de producció, que inclou tota mena de formats: vinyetes, ficcions —contes i novel·les—, articles d'opinió, aparicions a la ràdio i a la televisió i, també, la gestió del seu perfil a les xarxes socials. L'estudi té un caràcter interdisciplinari, cosa que facilita l'aproximació a Monzó des de la teoria cultural, la sociologia, els estudis culturals i la ciència política, entre altres.

Aquest volum no és, però, un recull panoràmic que es limiti a donar testimoni de l'obra monzoniana, ans al contrari. Guillem Colom-Montero parteix de l'anàlisi textual per observar com Monzó entra en diàleg i col·lideix amb les transformacions que la cultura catalana ha experimentat durant les darreres quatre dècades. Així doncs, es tracta d'abordar el projecte cultural i intel·lectual de Monzó i presentar-lo en la seva totalitat. De la mateixa manera, Colom-Montero mostra com el caràcter transgressor de les produccions de Monzó entren en conflicte amb el Resistencialisme, primer; i amb la cultura de la normalització, després; per acabar-se situant al centre del cànon literari català. La monografia també recorda les topades de Quim Monzó amb diverses personalitats de la intel·lectualitat catalana. És el cas, per exemple, de Montserrat Roig; quan aquesta es queixa del tracte que Monzó dispensa a Salvador Espriu en una vinyeta publicada el 1976 a *Canigó*. Amb l'humor corrosiu que el caracteritza, Monzó censura l'aval del po-

eta a la cooficialitat del català i del castellà a la futura autonomia catalana, una crítica que Roig interpreta com una ofensa personal.

Tot i que és cert que Quim Monzó inicia la producció de la seva obra quan el Resistencialisme ja es troba en declivi, no per això combrega amb les polítiques culturals que impulsa la Generalitat de Catalunya durant els anys vuitanta i noranta (les polítiques de la Normalització). Colom-Montero presenta Monzó com un escriptor fins a cert punt incòmode, amb una manera de fer i de pensar que desestabilitza tant el marc autonòmic com la política del consens, que s'institucionalitza durant la Transició i que impregna els primers anys de la democràcia.

La interpretació de la figura de Monzó a la llum de la postmodernitat és, també, una de les aportacions importants de la monografia. Distanciat del model d'intel·lectual compromès imperant durant el franquisme, Monzó recorre a la paròdia i a l'autorepresentació en un moment on el valor de l'obra ben feta —hereva, sens dubte, dels escriptors noucentistes— cedeix el pas al màrqueting literari i a la irrupció dels valors de mercat. Efectivament, Monzó és un dels escriptors que més bé se sap adaptar al canvi, un canvi que implica l'obertura de la cultura catalana a un públic de masses i l'adopció de nous models narratius, inspirats principalment en els autors nord-americans.

Colom-Montero presenta Monzó com un mediador cultural entre els Estats Units i Catalunya. En aquest rol, són especialment influents les traduccions que publica a començaments dels anys vuitanta, sobretot dos assajos de John Barth: «La literatura de l'exhauriment» i «La literatura del reompliment». Considerat com un dels representants clau de la literatura postmoderna nord-americana, Barth és incorporat per Monzó a la literatura catalana, cosa que facilita la importació dels debats culturals que tenen lloc a l'altra banda de l'Atlàntic a partir dels anys seixanta. Ara bé, la creixent influència americana en la cultura catalana no només es produeix a través de les traduccions, sinó que les obres de ficció també tenyeixen la narrativa catalana amb un nou color. Colom-Montero recorda que *Benzina* (1983) s'ha considerat la primera novel·la postmoderna escrita en català. Monzó en situa l'acció a Nova York amb una doble voluntat. D'una banda, vol modernitzar la ficció catalana a través de l'eixamplament d'horitzons. De l'altra, connectar els lectors de la novel·la amb els debats culturals que tenen lloc a Amèrica —i també a Europa— en el moment de la seva aparició.

Durant la dècada dels noranta, Monzó intensifica el rol de mediador, especialment quan aconsegueix traslladar a Catalunya el debat sobre allò que es considera políticament correcte, en voga aleshores als Estats Units. Tal com Colom-Montero assenyala, la crítica a la correcció política és emprada pels articulistes conservadors nord-americans a fi de parodiar els discursos centrats en la igualtat, el llenguatge inclusiu i la diversitat, generalment a través d'exageracions i distorsions grandiloqüents (p. 95). A l'hora de trasplantar aquest debat a Catalunya, Monzó se serveix hàbilment de les aparicions fetes en diversos mitjans de comunicació i, també, de la publicació, juntament amb Maria Roura, de la versió catalana dels *Contes per a nens i nenes políticament correctes* (1995), de James Finn

Garner. Editat per Quaderns Crema, el llibre és un èxit editorial i, ràpidament, aconsegueix crear una mirada escèptica sobre el fenomen de la correcció política. En aquest punt, és important assenyalar que Monzó i Roura no només tradueixen el text, sinó que n'adapten molts referents a la realitat catalana. L'objectiu és fer que el text sigui més accessible i que el lector s'hi pugui reconèixer a través d'històries que li resulten properes o familiars. En alguns casos i de manera molt enginyosa, la traducció de Monzó i Roura també té adaptacions de caràcter nacional. A tall d'exemple, a l'hora de reescriure el conte dels tres porquets, la paraula anglesa *homes* es tradueix per *terra* en lloc de *cases*, de manera que, en la història de Garner, els tres porquets ja no defensen *les seves cases*, sinó *la terra*; una solució lingüística que duu associada una forta càrrega simbòlica i connotacions polítiques evidents per al lector del Principat. Aquesta i altres picades d'ullet són els elements clau a l'hora d'assegurar l'èxit del llibre. Es tracta, sens dubte, de decisions legítimes, sobretot si tenim present que Monzó actua com a veritable mitjancer entre dues realitats socials —i nacionals— prou allunyades com són la nord-americana i la catalana.

Més enllà d'aquests transvasaments, la monografia fa aflorar, dels textos de *Guadalajara* (1996) i *Esplendor i glòria de la Internacional Papanates* (2010), un corrent de pensament essencial per delimitar la naturalesa i l'abast de l'obra de Monzó. Ens referim al llibertarisme (de l'anglès *libertarism*), que no s'ha de confondre amb el pensament llibertari o anarquista. El llibertarisme pot ser vist com una doctrina filosòfica liberal i conservadora a l'encop. Al centre, s'hi troba la llibertat de l'individu, falcada per la visió que l'economia de mercat és una condició necessària per a aquest desenvolupament. A diferència de l'anarquisme, el llibertarisme no busca la destrucció de l'estat, sinó reduir la seva intervenció al mínim perquè considera que qualsevol acció col·lectiva és purament contractual i es basa en la coincidència dels propis interessos (p. 105). Per veure-hi més clar, Colom-Montero interpreta la versió monzoniana de Robin Hood, titulada *Fam i set de justícia*, a la llum del llibertarisme. El resultat implica un capgirament total de la faula on se subverteixen els valors morals tradicionalment associats a la història. Així, els desemparats del Robin Hood de Monzó són de tarannà peresós i l'assistència social que els proporciona el jove aristòcrata no té un caràcter transformador, sinó que genera més dependència i inacció. Òbviament, vist amb aquests ulls, el relat de Monzó s'erigeix com una crítica conservadora al model de l'estat del benestar, que no té cabuda en la filosofia llibertarista.

El caràcter contestatari de l'obra de Monzó també s'expressa a través d'altres centres d'interès i anàlisi. Tot i que sovint s'ha assenyalat la mala sintonia entre Monzó i el moviment feminista, també és cert que la seva obra es pot interpretar des de la perspectiva de la crisi de la masculinitat hegemònica. Elements com la imatgeria pornogràfica o la violència d'alguns dels seus personatges dialoguen amb les anomenades masculinitats alternatives, que posen en escac el model heteropatriarcal de la masculinitat normativa. En aquest sentit, Monzó retrata una masculinitat que comença a fer aigües, però sense advocar, necessàriament, per cap alternativa.

Finalment, però no per això menys important, Colom-Montero analitza la filiació política de Monzó. Tot i que l'independentisme traspuja al llarg de tot el volum, des de mitjans dels anys setanta fins a l'actualitat, l'epíleg que el clou se centra en els anys del procés (2010-2020) i en la posició obertament favorable de Monzó a la independència de Catalunya. El llibre no és gens ambigu i retrata amb fidelitat la posició que Monzó sempre ha defensat.

La monografia de Guillem Colom-Montero és un llibre escrit amb rigor i, des de la seva aparició recent, un volum imprescindible per copsar el pes i la importància que Quim Monzó ha exercit en el sistema cultural català. Esperem que ben aviat es tradueixi al català.

FORMOSA, Feliu: *El gest i la paraula. Assaigs 1969-2001*, Barcelona: Viena Edicions, 2022.

ENRIC GALLÉN

Universitat Pompeu Fabra

enric.gallen@upf.edu

En plena activitat creadora, la dedicació de Feliu Formosa (1934) al teatre (actor, director, traductor), la poesia (poeta, traductor) i la traducció especialitzada en la literatura alemanya, especialment la dramàtica, configuren el perfil d'un home de lletres complet. De 1962 ençà exerceix l'ofici de traductor, car l'«he practicat sense interrupció, al costat de les meves activitats escèniques i de la meua producció literària, les quals es desenvolupen en determinades etapes. Vull dir que la traducció és per a mi la base i el motor d'unes activitats més creatives però també més esporàdiques». («Teatre i traducció», p. 270). Amb aquesta clara declaració de principis, Formosa recull a *El gest i la paraula. Assaigs 1969-2001* vint-i-sis textos o «treballs assagístics», i prescindeix d'«articles, ressenyes i textos breus per a molts programes de mà d'espectacles o exposicions d'art». El llibre consta de cinc capítols. En el primer, «Poesia en present», recull cinc textos sobre els seus referents en la poesia moderna —Trakl, Vinyoli, Goethe, Carner— i assenyala uns models de la poesia catalana que actualment no són ni prou valorats ni estudiats com es mereixen: Pere Quart - Joan Oliver, que amb Salvador Espriu representen entre 1957 i 1967 una ruptura amb el model de poesia representat per Carles Riba. Agustí Bartra i Joan Vinyoli, conreador d'una poesia de l'experiència de pòsit rilkeà, són els altres poetes reivindicats. Per a Formosa, en el marc de la «poesia social», *Realitats* de Vinyoli i la poesia de Gabriel Ferrater s'acaren a una «realitat vista com a immediata, com a font d'experiència sotmesa a una òptica narrativa que suposa una notabilíssima aportació a la nostra poesia actual» («La poesia de Joan Vinyoli», p. 35). El segon capítol, «Del drama a l'escena», presenta vuit capítols relacionats amb el teatre, com l'edició de la *Bibliografia (1951-1985)*, de